

Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Bestelenmiş Güfteleri

Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi
Doç. Dr., Marmara Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi

Giriş

Türk Din Müsikîsi'nin bilhassa Tekke müsikîsi formlarının beslendiği ana kaynak, tasavvufî Türk edebiyatı manzûmeleridir. Özellikle tarikat mürşidlerinin müridlerine sûfi yolu anlatma ve eğitimlerini

kolaylaştırma meyanında kaleme aldıkları şiirler –nutuklar-, ilâhî, tevşîh, na'at, mevlid vb. dinî müsikî formları için güfte olmaktadır. Bu güftelerden pek çoğu bestelenmiş olup, bestelenen eserler gerek tekkelerde zikrullah esnasında, gerek câmilerde ibadet esnasında kullanılmışlar ve hala kullanılmaktadırlar. Gönüllerden çıkan bu eserlerin ifade ettikleri anlamların, müsikînin ruhlar üzerindeki olumlu tesir gücüyle birleşince gönüllere daha da kolay ve etkili bir şekilde nüfûz ettiği tecrübe edilmiştir. Bu anlamda İbrahim Hakkı Erzurûmî gibi tasavvufî şahsiyetlerin bestelenen manzûmelerinin araştırılması ve bestelerinin incelenmesi gereken eserlerdir. Türk İslâm Edebiyatı ve İslâm Tasavvufu'nun önde gelen isimlerinden biri olan İbrahim Hakkı Erzurûmî, nutk-i şerîflerine yapılan bestelerle de özellikle Türk Din Müsikîsi'nin güfte kaynaklarından biri olmuştur. Bazı nutukları defalarca –farklı makamlarda- bestelenmiştir. Mesela “tefvîznâme” olarak da bilinen “Mevlâ görelim n'eyler, n'eylerse güzel eyler” nakaratlı manzûmesinin bilinen yirmi farklı bestesi vardır.

İbrahim Hakkı'nın Şairlik Yönü

Yunus Emre'yi hatırlatan ve sevgi konulu şiirlerle dikkat çeken İbrahim Hakkı,² şiirlerini Türkçe, Arapça ve Farsça olarak kaleme almış, genellikle “Hakkî” ve “Fakîrî” mahlâslarını kullanmıştır.

Ahmet Kabaklı ondan “ruhunu ve hayatını tamamiyle Yunus Emre'ye, şiirini ise bir yanıyla Fuzûlî'ye akraba gördüğümüz İbrahim Hakkı” şeklinde bahsetmektedir.³

İbrahim Hakkı Hazretleri, ömrünün sonlarına doğru-bilhassa manzûm- eserlerinin lisandan değil gönülden okunmasını arzu etmiştir. Bu meyanda kızı Hanife'ye “Güzel yüzlü, güzel sözlü ol ey cân” şeklinde tavsiyede bulunmuştur.⁴ Ona göre şiir “hikmet”tir ve ancak hakîki sevgiliye yer verdiğinde anlam ve kıymet kazanır. Şiir ona göre Hakk'ı anlatan bir araçtır ve şâirin bu anlamda “âşık-ı billâh” olması gerekmektedir.

Şiirlerinde Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarını, yüceliği ve gücünü, sevdiği kulları nasıl koruduğunu ve yücelttiğini; bilhassa ilâhî aşkla dolu olan kalbin güzelliğini ve bu kalp sahibinin ulaşacağı manevî mertebelerini; hiçbir yere sığmayan Allah'ın sadece mümin

¹ Nutuk, “konuşmak” anlamına gelmektedir. Şeyh efendinin, hikmet dolu sözlerine “nutuk” veya saygı ifadesiyle “nutk-i şerif” denilmektedir. Şeyhlerin müridlerine yaptığı ahlâkî konuşmalara, söylediği şiirlere “nutuk” adı verilir. “Nutuk” ile “nefes”, aynı manada olmakla birlikte; “nutuk” sadece okunmak, “nefes” ise terennüm etmek içindir. Bu anlamda Allah dostları boş lâf konuşmaktan sakınırlar; dolayısıyla sözleri boşuna değildir, bir anlamı ve rûhu vardır. Hatta bu meyanda tekke kültüründe “nutkun canı var, tutmayana zararı var” sözü darb-ı mesel olmuştur (Cebecioglu, 1997: 307; Safer Baba, 1998: 281).

² Güneş, s. 13-9

³ Ahmet Kabaklı, *Sohbetler I*, İstanbul 1987, s. 237.

⁴ Muslu, s. 412.

kulunun samimi kalbine sığdığını; kemale ermiş bu gönlün ancak İlahî müşâhedeye ereceğini ve ancak bu gönülle yapılan zikir ve ibadetlerin çok tesirli olacağını düzgün ve samimî bir üslûpla ifade etmiştir.⁵ Özetle şiirlerinde marifet, fenâ, bekâ, aşk, velâyet, kerâmet, tevekkül, tefvîz, teslîmiyyet, sabr, şükr, rızâ, seyr u sülûk, sâlik, mürşid ve nefis gibi konuları ifade etmektedir.⁶

İbrahim Hakkı Erzurûmî'nin en sevilen nutuklarından biri, "Tefvîznâme"dir. "Tefvîz", her işi Allah'a havale eyleyip, yine her işi Allah'tan beklemek demektir.⁷ Bu anlamda "tevekkül", tefvîzin bir dalı gibidir. Muhsinlerin tefvîzi, her işlerini Allah'a bağlamaları; sühedânın tefvîzi, Hakk'a karşı sükûn üzere olmaları; siddîklerin tefvîzi, ilâhî güzelliği düşünmeleri; mukarreblerin tefvîzi, her türlü işte sızlanıp-yakınmayarak ve her tür tasarruftan sakınarak Allah'a havale etmeleri şeklinde cereyân etmektedir.⁸

İbrahim Hakkı'nın bu şiiri -baştan sona bu tarz bir tevekkülü ele aldığı için- bazı mecmualarda "tefvîznâme", bazılarında "ilâhî" başlığı altında yazılmıştır.⁹ Türk İslâm Edebiyatı'nda "tefvîznâme" bir form olarak kabul görmez. Hemen tek örneği İbrahim Hakkı'nın bu manzûm eseridir.

Tefvîznâme'nin yazılma sebebine dâir şöyle bir hikâye anlatılmaktadır: "İbrahim Hakkı rüyasında gökyüzünü dolduran binlerce serçenin halka ve kendisine saldırdığını, babasının hepsini kovduğunu yalnız bir tanesinin sağ omzundan ayrılmadığını görür ve bunu babası Osman Efendi'ye anlatınca babası bu rüyadan mahzûn ve müteessir olur. Çok geçmeden İbrahim Hakkı ateşlenir ve yatağa düşer. Altıncı gün Şeyh İsmail Fakîrullah ziyaret eder ve babasına "Geçmiş olsun! İbrahim'in işi bitmişti lâkin Hakk onu bize bağışladı, çünkü o bu dünyaya lâzım bir vücuttu" diyerek babasına müjdeyi verir. O esnada altı gündür kendinde olmayan İbrahim'in "Hak şerleri hayr'eyler/Zannetme ki gayr eyler/Mevlâ görelim n'eyler/N'eylerse güzel eyler" şeklinde tefvîznâmeyi fısldamaya başladığı rivâyet edilmektedir."¹⁰

İbrahim Hakkı'nın Mûsikî Yönü

İbrahim Hakkı'nın şiirin yanı sıra mûsikîye de büyük önem verdiği bilinmektedir. Mûsikî için "Aşk ehlinin şahadetidir" tanımını yapmaktadır. Bu ifade Hz. Mevlâna'nın "mûsikî ârifler için ruhun gıdasıdır, zira mûsikîde sevgiliye kavuşma ümidi mevcuttur" ifadesiyle paralellik arz etmektedir. İbrahim Hakkı'nın mûsikî yönüne dair kaynaklarda doğrudan bilgiler olmamakla birlikte bazı pasajlar içerisinde onun bu konuda bilgisiz olmadığını aksine besteler öğrendiği ve bilhassa besteler yaptığına konusunda haberler vardır. Özellikle eşi Zeliha'ya yazdığı mektup buna güzel bir örnektir. Mektubun bir bölümünde; "...Benim nazik aşıkım, senin için yollarda ve İstanbul'da besteler yazıyorum ve öğreniyorum ki inşaallah gelende seninle ses sese verelim de türlü türlü besteler, güzel güzel kitaplar okuyalım Allahü Tealâ'ya aşık olalım, safalar edelim..."¹¹ ifadelerine yer vermektedir. Bu mektuptan aynı zamanda İbrahim Hakkı hazretlerinin öğrendiği veya yaptığı besteleri seslendirme hususunda da kabiliyeti olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca oğlu Fehim kanun ve santur çalmaktadır. Fehim Efendi için alınan santur bugün hala Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir.¹²

⁵ Turgut Ulusoy, İbrâhim Hakkı Hz. Dîvân'ı, İstanbul 1974, s. 11.

⁶ Güneş, s. 11.

⁷ Safer Baba, Tasavvuf Terimleri, s. 281.

⁸ Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s. 307.

⁹ Abdullah Uçman, "Erzurumlu İbrahim Hakkı", Büyük Türk Klasikleri, İstanbul 1988, VII, 299-319.

¹⁰ Nezihe Araz, s. 217.

¹¹ Cemil Çiftçi, Erzurum'lu İbrahim Hakkı, Şule Yayınları, İstanbul 2000, s. 135.

¹² Esen Doğanay, Erzurum'lu İbrahim Hakkı ve Ruhu's-Şürûh, (Basılmamış YL Tezi) Marmara Üniv. SBE, İstanbul 2008, s. 25.

Manzûmelerinde daha çok “Hakkı” ismini kullanan Erzurumlu İbrahim Hakkı hazretlerinin eserleri, aynı mahlası kullanan diğer bazı zevât ile karıştırılmış ve nota yazımı esnasında bu eserler Erzurumlu İbrahim Hakkı’ya nispet edilmiştir. Mesela Bursalı İsmail Hakkı (ö. 1725)’ya ait olan “Yanub derd ü elemlemlerle ağlama” mısraıyla başlayan, saba ve hüseyni makamlarında ilahi formunda bestelenmiş iki eser bazı kaynaklarımızda İbrahim Hakkı hazretlerine ait olarak gösterilmektedir.

Yine Bursalı İsmail Hakkı’ya ait “Yâ Habiballah meded eyle mürüvvet kânısın” mısraıyla başlayan ve pek çok makamda ilahi ve tevşih olarak bestelenen eser de notalarda İbrahim Hakkı hazretlerine ait olarak gösterilmektedir.

Bursalı İsmail Hakkı’ya ait “Ya Rasûlâllah cemâlin hoş gülistandır bana” mısraıyla başlayan, irak makamında ve devrihindi usulünde bestelenmiş tevşih de bazı notalarda İbrahim Hakkı hazretlerine ait olarak gösterilmektedir.

Bursalı İsmail Hakkı’ya ait “menbai ilm-i hüdüâsın” mısraıyla başlayan, hüzzam makamında ve evsat usulünde Hacı Fâik Bey (ö. 1891) tarafından bestelenmiş tevşih; ayrıca aynı güfteye Salâhaddin Demirtaş (ö. 1997) merhumun ilahi formunda yaptığı beste de notalarda İbrahim Hakkı hazretlerine ait olarak gösterilmektedir.¹³

İbrahim Hakkı’nın Bestelenmiş Eserleri

İbrahim Hakkı hazretlerinin şiirleri; 1 durak, 1 tevşih, 1 nefes, 4 şarkı, 54 ilâhi formlarında olmak üzere 60 defa bestelenmiştir. Bu bestelerde 27 farklı makam (Acem 1, acemaşiran 4, bayati 2, bestenigâr 1, buselik 1, eviç mâye 1, gerdaniye 1, hicaz 7, hüseyni 5, hüzzam 2, ısfahan 1, muhayyer 2, muhayyerkürdi 1, neva 1, neveser 1, nevrüz 1, nihavend 2, rast 7, saba 2, segah 3, sipihr 1, sultanıyegah 1, suzidil 1, şehnaz 1, şevkefzâ 1, şevkutarab 1, tahirbuselik 1, uşşak 5, zirgüle 1) ve 13 farklı (Aksak 1, Aksaksemâi 1, Devrihindi 4, Durak Evferi 1, Düyek 13, evsat 1, hafif 1, Müsemmen 5, Semâi 1, Sofyan 28, Türk Aksağı 1, Yürüksemâi 2) usûl kullanılmıştır. Şiirleri 34 farklı (7 bestekâr meçhûl) bestekâr (Alâeddin Yavaşca 8, R. Tekin Uğurel 8, Zekâi Dede 3) tarafından beste yapılmıştır.

İbrahim Hakkı hazretlerinin manzûmelerine yapılan en erken bestelere XVIII. yüzyılda rastlamaktayız. Bu yüzyıl içerisinde Nalburizade Mehmed Efendi (ö. 1720?)’nin¹⁴ “Merhabâ ey mevlid-i peygamberi” mısraıyla başlayan rast tevşihini ve Hammamizade İsmail Dede Efendi (ö. 1846)’nin “Kerim Allah” mısraıyla başlayan manzûmeye yaptığı şehnaz ilahisini görmekteyiz.

En çok beste yapılan eseri, hiç şüphesiz 20 besteyle “Hak şerleri hayr’eyler” manzûmesidir. Bunu dört besteyle “Merhabâ ey aşk-ı bâkî” ve “can ellerinden gelmişem” manzûmeleri takip etmektedir.

İbrahim Hakkı hazretlerinin manzûmeleri aruz ölçüsüyle yazılmış olması sebebiyle belirli usûllerle bestelenmesi gerekmektedir. Hemen her güfteye tatbik edebileceğimiz sofyan usûlünü hariç tutacak olursak, bestelenmiş eserlerin bilhassa müsemmen, devrihindi ve düyek usûllerinde olduğunu görürüz. Örnek vermek gerekirse müsemmen’in üzerinde durmak isteriz. Hacı Arif Bey (ö. 1885)’in terkip ettiği bu usûl 8/8’lik ölçüde olup “Fâilâtün fâilâtün fâilün” veznine uyum sağlamaktadır. Hazretin pek çok manzûmesini bu vezinde kaleme alması, bestekarların bu usûl-vezin ilişkisini dikkate alarak beste yapmaya zorlamaktadır.

¹³ Bu yanlışlık günümüz nota yayınlarında tashih edilmiştir. Bkz. Cumhur Enes Ergür, Salâhî Dede, İstanbul 2011, s. 120.

¹⁴ Yılmaz Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, Ankara 1990, II, 38-39.

İbrahim Hakkı Erzurûmî'ye Ait Eserlere Yapılan Besteler Tablosu

	GÜFTE	BESTEKÂR	MAKAM	USÛL	FORM
1	Aşkın şerâbim içmişem	R. Tekin Uğurel	Saba	Sofyan	İlahî
2	Aşkınla cânımda cânânımsın	Yılmaz Karakoyunlu	Nihâvend	Nim Sofyan	Şarkı
3	Cân ellerinden gelmişem	Alâeddin Yavaşca	Acemaşiran	Sofyan	İlahî
4	Cân ellerinden gelmişem	Aslan Hepgür	Hicaz	Sofyan	İlahî
5	Cân ellerinden gelmişem	Der:Suat Işıklı/Yöre:Erz.	Nevâ	Sofyan	İlahî
6	Can illerinden gelmişem	R. Tekin Uğurel	Râst	Sofyan	İlahî
7	Cân ü dilde hâne ettin âkıbet	Tâhir Karagöz	Hüzzam	Düyek	İlahî
8	Cân ü dilde hâne kıldın âkıbet	-	Hüseyni	Sofyan	İlahî
9	Cân ü dilde hâne kıldın âkıbet	Alâeddin Yavaşca	Sipîhr	Müsemmen	Şarkı
10	Devr-i zemandan doymuşam	R. Tekin Uğurel	Uşşak	Sofyan	İlahî
11	Enfâs-ı aşk-ı dâri kim	R. Tekin Uğurel	Bayâtî	Sofyan	İlahî
12	Ey gönül her ne dilersen	Bekir Sıdkı Sezgin	Hicaz	Devrihindi	İlahî
13	Ey Yaradan Allah	Alâeddin Yavaşca	Hicaz	Sofyan	İlahî
14	Gerçi zaman devran ile	R. Tekin Uğurel	Rast	Sofyan	İlahî
15	Gönül hep sendedir	Amir Ateş	Segâh	Düyek	İlahî
16	Hak şerleri hayr'eyler	Şikârizâde Ahmet Efendi	Acem	Düyek	İlahî
17	Hak şerleri hayr'eyler	-	Bayâtî	Sofyan	İlahî
18	Hak şerleri hayr'eyler	-Meçhûl- Erzurum yöresi	Gerdâniye	Scemâi	İlahî
19	Hak şerleri hayr'eyler	Gül Göre	Hicaz	Sofyan	İlahî
20	Hak şerleri hayr'eyler	Ahmet Hakkı Turabi	Hüseyni	Sofyan	İlahî
21	Hak şerleri hayr'eyler	Mehmet Efendi (Şeyh)	Hüseyni	Hafif	İlahî
22	Hak şerleri hayr'eyler	Yakup Gören	İsfahan	Aksak	İlahî
23	Hak şerleri hayr'eyler	Salâhaddin Demirtaş	Muhayyerkürdî	Sfyn/Dyk	İlahî
24	Hak şerleri hayr'eyler	-	Nevrûz	Düyek	İlahî
25	Hak şerleri hayr'eyler	Abidin Gerçeker	Râst	Sofyan	İlahî
26	Hak şerleri hayr'eyler	Erdoğan Çelikkol	Râst	Sofyan	İlahî
27	Hak şerleri hayr'eyler	Zeki Altun	Râst	Sofyan	İlahî
28	Hak şerleri hayr'eyler	Selâhattin İçli	Sultâniyegâh	Devrihindi	İlahî
29	Hak şerleri hayr'eyler	Ahmet Hakkı Turabi	Süzdil	Sofyan	İlahî
30	Hak şerleri hayr'eyler	Ahmet Muhtar Gölge	Tâhirbüselik	Düyek	İlahî
31	Hak şerleri hayr'eyler	-	Uşşak	Yürüksemâi	İlahî
32	Hak şerleri hayr'eyler	Zekâi Dede	Uşşak	Sofyan	İlahî
33	Hak şerleri hayr'eyler	-	Zirgüle	Sofyan	İlahî
34	Hak şerleri hayr'eyler	Refet Kayserilioğlu	Segâh	Yürüksemâi	İlahî
35	Hak şerleri hayr'eyler	Zekâizâde Ahmet Irsoy	Segâh	Düyek	İlahî
36	Hüdâ Rabb'im Nebim Hak'a	Bekir Sıdkı Sezgin	Hicaz	Düyek	İlahî
37	Hüdâ Rabb'im Nebim Hak'a	Ali Kemal Belviranlı	Hüseyni	Müsemmen	İlahî
38	Kateryiz âlemde lâkin	Alâeddin Yavaşca	Şevkefza	Devrihindi	Şarkı
39	Kendi hüsnün vech-i dilberden	Alâeddin Yavaşca	Râst	Müsemmen	İlahî
40	Kendi hüsnün vech-i dilberden	İsmail Baha Sürelsan	Şevkutarab	Müsemmen	İlahî
41	Kerim Allah Rahim Allah	Hammâmizâde Dede Ef.	Şehnaz	Sofyan	İlahî
42	Kerim Allah Rahim Allah...	Zekâi Dede	Acemaşiran	Sofyan	İlahî
43	Kerim Allah Rahim Allah...	Sadun Aksüt	Hicaz	Düyek	İlahî
44	Kesildi ravza-i dilden hemân su	Alâeddin Yavaşca	Eviç Mâyê	Aksaksemâi	İlahî
45	Merhabâ ey âşk-ı bâkî	Tâhir Karagöz	Nihâvend	Müsemmen	Nefes
46	Merhabâ ey âşk-ı bâkî	Cahit Öney	Acemaşiran	Müsemmen	İlahî
47	Merhabâ ey âşk-ı bâkî	Serhat Başar	Muhayyer	Düyek	İlahî
48	Merhabâ ey âşk-ı bâkî	Osman Nuri Özpekel	Neveser	Düyek	İlahî
49	Merhabâ ey mevlid-i peyg.	Nalburizâde	Râst	Evsat	Tevşih
50	Ne devlettir ki dildârım sen	Neşet Ersoy	Bestenigâr	Düyek	İlahî
51	Ne devlettir ki dildârım sen	Alâeddin Yavaşca	Saba	Düyek	İlahî
52	Ne devlettir ki dildârım sen	Dursun Çakmak	Uşşak	Düyek	İlahî
53	Omuş onunla kalmışam	R. Tekin Uğurel	Muhayyer	Sofyan	İlahî
54	Pişemizdir âşk u hayret	R. Tekin Uğurel	Râst	Sofyan	İlahî
55	Şol cennetin gülsârına	-	Hüzzam	Türk Aksağı	İlahî
56	Taht-ı tevekül bulmuş	R. Tekin Uğurel	Acemaşiran	Sofyan	İlahî
57	Vasf-ı lisân seninledir	Alâeddin Yavaşca	Uşşak	Sofyan	İlahî
58	Ya vâsia'l-mağfîret	Hüseynin Sâdettin Arel	Büselik(Kürdi)	Durak Evferi	Durak
59	Ya vâsia'l-mağfîret	Zekâi Dede	Hicaz	Sofyan	İlahî
60	Ya vâsia'l-mağfîret	Kemal Tezergil	Hüseyni	Sofyan	İlahî

Tablosu

	FORM
	İlâhî
yan	Şarkı
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
men	Şarkı
	İlâhî
	İlâhî
ndi	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
k	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
ndi	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
mâî	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
men	İlâhî
ndi	Şarkı
men	İlâhî
men	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
nâî	İlâhî
men	Nefes
men	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
	Tevşîh
	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
sağı	İlâhî
	İlâhî
	İlâhî
vferi	Durak
	İlâhî
	İlâhî

Sonuç

İbrahim Hakkı Erzurûmî, mûsikî konusunda sadece muhib olarak kalmamış aynı zamanda besteler yapmış ve bu besteleri seslendirmiştir. Ayrıca oğlu Fehim Efendi'yi mûsikî konusunda teşvik ettiği ortaya çıkmaktadır.

İbrahim Hakkı Erzurûmî'nin bilhassa "Hak şerhleri hayr'eyler" nutkuna yapılan besteler, bestekârlarımızın dikkatini diğer manzûmelerine çevirmelerine sebep olmuştur. Manzûmelerin özellikle akılda kolay kalması, verdikleri mesajların önemi ve dilin sadeliği gibi başlıca sebeplerden dolayı bestekârlarımızın ilgisini çekmiştir. Bu ilgi, mesela tefviznâmenin yirmi defa bestelenmesi sonucunu doğurmuştur. Tefviznâmeyle birlikte İbrahim Hakkı'nın manzûmeleri 60 farklı besteye taçlandırılmıştır. Nalburizâde Mehmed Efendi'den günümüze kadar bestekârlar bu manzûmeleri, başta ilâhî olmak üzere durak, tevşîh, şarkı gibi Türk Mûsikîsi formları içerisinde değerlendirmiştir. Bu eserler asırlarca hem câmiî hem tekkelerde çokça okunmuş ve zevkle dinlenilmiştir. Hala bestelenmeye devam etmektedir.

Bununla birlikte İbrahim Hakkı Erzurumî'nin manzûm eserlerinin Türk müziği çerçevesinde layık-ı veçhiyle değerlendirilmediğini düşünüyorum. Zira Niyazi-i Mısri hazretlerinin manzum eserlerine yapılan beste sayısı 277'dir. Her ne kadar bunlardan sadece 192 tanesi elimizde olsa da 277 beste ciddi bir sayıdır. Diğer taraftan Sivasî ailesinden Şemseddin Sivasî'nin manzûmelerine 49, Abdülmecid Sivasî'ye 5, Abdülahad Nuri'ye 47, Ahmed Suzi'ye 22 beste yapıldığı göz önüne alınırsa İbrahim Hakkı Erzurumî'nin bu çok hoş ve anlamlı manzûmeleri ve nutk-i şerifleri hak ettiği yeri henüz bulamamış demektir. Dolayısıyla hazretin manzûmelerini tanıtan ve daha çok musikişinasa ulaşmasını ve müzikal açıdan değerlendirilmelerini sağlamak gerekmektedir. Kuvvetle muhtemel bu sempozyum bu yolda büyük bir hizmet verecek ve hazretin manzûmelerine yapılan bestelerin sayısını artıracaktır. Amacımız Türk müziği bestelerini artırmak değil, her biri umman olan bu latif manzûmeleri ve bilhassa içerdiği derin anlamları müzik vasıtasıyla kitlelere duyurmak ve onların hazretten istifade etmesini sağlamaktır.

Kaynaklar

Araz, Nezihe, Anadolu Evliyaları, İstanbul 1958.

Cebecioğlu, Ethem Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yayınları, Ankara 1997.

Çağrı, Mustafa, "İbrahim Hakkı Erzurûmî", DİA, İstanbul 2000, XXI, 305.

Çiftçi, Cemil, Erzurum'lu İbrahim Hakkı, Şule Yayınları, İstanbul 2000.

Doğanay, Esen, Erzurum'lu İbrahim Hakkı ve Rûhu's-Şürûh, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), MÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.

Ergür, Cumhur Enes, Salâhî Dede, İstanbul 2011.

Güneş, Mustafa, Erzurumlu İbrahim Hakkı Dîvânı, İstanbul 2008.

Kabaklı, Ahmet, Sohbetler I, İstanbul 1987.

Muslu, Ramazan, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl), İstanbul 2004.

Osman-zâde Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ, (Haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), İstanbul 2006.

Öztuna, Yılmaz, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, Ankara 1990, II, 38-39.

Safer Baba, Tasavvuf Terimleri (İstılâhât-ı Sofiyye fi Vatan-ı Asliyye), Ketem Yayınları, İstanbul 1998.

Uçman, Abdullah, "Erzurumlu İbrahim Hakkı", Büyük Türk Klasikleri, İstanbul 1988, VII, 299-319.

Ulusoy, Turgut, İbrahim Hakkı Hz. Dîvân'ı, İstanbul 1974.